

TALABALARDA IJTIMOYIY KREATIVLIK RIVOJLANISHIGA TA'SIR QILUVCHI PSIXOLOGIK OMILLAR.

Ergasheva Mo'tabar Ilhomovna

Aniq va ijtimoiy fanlar universiteti magistranti

ilhamovnam1006@gmail.com

MAQOLA MALUMOTI

ANNOTATSIYA:

MAQOLA TARIXI:

Received: 08.02.2026

Revised: 09.02.2026

Accepted: 10.02.2026

KALIT SO'ZLAR:

*ijtimoiy kreativlik,
talabalar, psixologik
omillar, motivatsiya,
emotsional intellekt,
madaniyatlararo tahlil.*

Ushbu maqolada talabalarda ijtimoiy kreativlikning rivojlanishiga ta'sir etuvchi asosiy psixologik omillar madaniyatlararo tahlil asosida o'rganiladi. Ijtimoiy kreativlik shaxsning murakkab ijtimoiy vaziyatlarni nostandart, ijtimoiy jihatdan maqbul va samarali yechimlar orqali hal etish qobiliyati sifatida talqin qilinadi. Tadqiqotda ijtimoiy kreativlikning shaxsiy xususiyatlar, motivatsiya, emotsional intellekt, ijtimoiy tajriba hamda madaniy muhit bilan o'zaro bog'liqligi ilmiy-nazariy jihatdan tahlil qilingan. Individualistik va kollektivistik madaniyatlar misolida ijtimoiy kreativlik shakllanishining o'ziga xos jihatlari yoritib berilgan

Bugungi globallashuv sharoitida jamiyatda ijtimoiy munosabatlar tizimi jadal sur'atlar bilan o'zgarib bormoqda. Ushbu jarayon shaxsdan yuqori darajadagi moslashuvchanlik, ijtimoiy faollik va ijodiy yondashuvni talab etadi. Ayniqsa, yoshlar va talabalar muhitida yuzaga kelayotgan murakkab ijtimoiy vaziyatlar ularni nostandart, samarali va ijtimoiy jihatdan maqbul qarorlar qabul qilishga undaydi.

So'nggi yillarda psixologiya fanida ijtimoiy kreativlik muammosi dolzarb tadqiqot yo'nalishlaridan biri sifatida e'tirof etilmoqda. Ijtimoiy kreativlik shaxsning ijtimoiy vaziyatlarni chuqur anglash, muammolarga ijodiy yondashish hamda samarali ijtimoiy yechimlar ishlab chiqish qobiliyatini ifodalaydi. Mazkur sifatning shakllanishi shaxsiy

xususiyatlar, motivatsion omillar, emotsional intellekt darajasi, ijtimoiy tajriba hamda madaniy muhit bilan bevosita bog'liqdir.

Mazkur maqolaning maqsadi – talabalarda ijtimoiy kreativlik rivojlanishiga ta'sir etuvchi asosiy psixologik omillarni madaniyatlararo tahlil asosida yoritib berishdan iborat. Ijtimoiy kreativlik psixologik adabiyotlarda shaxsning ijtimoiy muhitda yuzaga keladigan murakkab va noaniq vaziyatlarga moslashuvchan hamda yangicha yondashuv asosida javob qaytara olish qobiliyati sifatida izohlanadi. Talabalik davri shaxs ijtimoiy tajribasining kengayishi, mustaqil fikrlash va turli ijtimoiy rollarni egallash bilan xarakterlanadigan muhim rivojlanish bosqichi hisoblanadi.

Ilmiy manbalarda ta'kidlanishicha, ijtimoiy kreativlikning shakllanishida individual-psixologik xususiyatlar alohida ahamiyat kasb etadi. Jumladan, yangilikka ochiqlik, muloqotga kirishuvchanlik, empatiya hamda reflektiv tafakkur kabi sifatlar shaxsning ijtimoiy vaziyatlarga ijodiy munosabatini ta'minlaydi. Shu bilan birga, ichki motivatsiyaning ustunligi talabaning ijtimoiy faolligini kuchaytirib, samarali va original yechimlar ishlab chiqishiga zamin yaratadi.

Emotsional intellekt darajasi ham ijtimoiy kreativlik rivojlanishining muhim omillaridan biri sifatida e'tirof etiladi. O'z hissiy holatini anglay olish, uni boshqarish hamda boshqalarning emotsional kechinmalarini to'g'ri talqin qilish qobiliyati talabaning ijtimoiy munosabatlarda muvaffaqiyatli muloqot olib borishiga imkon beradi. Ijtimoiy tajriba esa real hayotiy vaziyatlarda to'plangan bilim va ko'nikmalar orqali kreativ xulq-atvorning mustahkamlanishiga xizmat qiladi.

Madaniyatlararo yondashuv nuqtayi nazaridan qaralganda, individualistik madaniyatlarda ijtimoiy kreativlik ko'proq shaxsiy tashabbus, mustaqil qaror qabul qilish va o'zini namoyon etish orqali ifodalanadi. Kollektivistik madaniyatlarda esa ushbu sifat ijtimoiy moslashuv, hamkorlik va guruh manfaatlarini ustuvor qo'yish bilan tavsiflanadi. Mazkur madaniy farqlarni inobatga olish talabalarda ijtimoiy kreativlikni rivojlantirishga qaratilgan psixologik va pedagogik ta'sir vositalarining samaradorligini oshiradi.

Kreativlik shaxsning yangi tushunchalarni yaratish va yangi ko'nikmalarni shakllantirish xususiyatlarini aks ettiruvchi qobiliyatiga, ya'ni ijodiy qobiliyatga asoslanadi. Bu kontsepsiya intellektdan ajralmas tarzda o'rganiladi va shaxsning ijodiy yutuqlari bilan bog'liq. Ijodkorlik asosiy motivatsiya, ongli va ko'rsatilgan qiziqish, faol va mustaqil pozitsiya, sog'lom raqobat, mehnatsevarlik va qat'iyat bilan ta'minlanadi. Bu safarbarlik, axborot, rivojlanayotgan, orientatsiya ko'nikmalarini, g'oyalarni yaratish qobiliyatini,

=====

texnik zukkolikni hisobga oladi. Ijodiy potentsialni shakllantirish jarayoni qidiruv apparatini shakllantirish va insonning umumiy ehtiyojlarini qondirish uchun ob'ektlarni yaratish bilan bog'liq. Komponent sifatida ijodkorlik uning o'zini o'zi boshqarish tizimining bir qismidir. Shu munosabat bilan, inson kreativligi deganda, uning ijodiy faoliyatining ichki asosi sifatida yuzaga keladigan shaxsning ajralmas mulki tushuniladi. Insoniyat taraqqiyotining hozirgi bosqichida mamlakat ijtimoiy hayotida ro'y berayotgan jadal o'zgarishlar munosabati bilan yuqori malakali ijodiy mutaxassislarga ehtiyoj sezilmoqda. Kelajakdagi kasbga tayyorlash tizimini tubdan o'zgartirish haqida savol tug'iladi, bu esa kundalik hayot muammolariga e'tibor qaratish va kelajakda ularni samarali hal qilishni ta'minlashi kerak. Talabalarning ta'lim faoliyatini tashkil etish muammosi dolzarb hisoblanadi, chunki zamonaviy oliy ta'lim tizimining yetakchi maqsadi o'z ijodiy salohiyatini ro'yobga chiqarish uchun jamiyat manfaatlaridan maksimal darajada foydalana oladigan, samarali va insonparvar bo'la oladigan yuqori malakali va raqobatbardosh mutaxassisni shakllantirishdir. Kasbiy rivojlanish jarayonida talaba nafaqat maxsus fanlar bo'yicha bilim olishi nazarda tutilgan bo'lsada innovatsion rivojlantirishga ta'sir etuvchi omillarini ta'lim muassalarida faoliyat yuritayotgan kadrlar salohiyati va muhim bosqichlarni amalga oshiradigan kelajak vorislarga davr talabi nuqtay nazaridan yetqazish o'rinli bo'lishini ta'kidlab o'tish asos sifatida qabul qilinadi.

Agar shaxsning ma'lum sifatleri yig'indisi odamning pedagogik va psixologik jihatdan asoslab berilgan vaqt oralig'ida egallagan faoliyati talablariga javob bersa, bu narsa bizga unda mazkur faoliyatga nisbatan qobiliyati bor deb xulosa chiqarishga asos bo'ladi. Agarda boshqa bir odat bo'lgan shunday holatlarda faoliyat talablariga javob bera olmasa, unday paytda bu unga tegishli psixologik sifatlar boshqacha aytganda qobiliyatlar yo'q deb faraz qilishga asos bo'ladi. Bunday odam kerakli ko'nikma va bilimlarni umumiy egallab olmaydi degan xulosaga bo'rilmaydi. Bularni egallash jarayoni chuzilib ketadi, pedagog va psixologdan kup kuch va vaqt sarflashni talab qiladi. Qobiliyatlar faoliyatining muhim komponentlari bo'lishi bilim, malaka, ko'nikmalar bilan aynan bir narsa bo'lmasa-da, ular bir-birlari bilan bog'liqdir. Qobiliyatlar bilim, malaka, ko'nikmalarning o'zida ko'rinmaydi, balki ularni egallash dinamikasida namayon bo'ladi, ya'ni boshqacha aytganda mazkur faoliyat uchun muhim bo'lgan bilim va ko'nikmalarni o'zlashtirish jarayoni turli sharoitlarda qanchalik tez va chuqur, engil va mustahkam amalga oshirishingizda namayon bo'ladi. Xuddi shu erda yuzaga chiqadigan fikrlar bizga qobiliyatlar haqida gapirish huquqini beradi. Shu munosabat bilan olib aytganda jaxon hamjamiyatining globallashuv va

ta'limning integratsiyalashuvi jarayonlarida bo'lajak mutaxassislarning kasbiy-ijtimoiy tayyorgarligini rivojlantirish masalasi dolzarb vazifalardan biri sifatida belgilanmoqda. O'zbekistonda kadrlar tayyorlashning sifat darajasini oshirish, xalqaro standartlar asosida oliy malakali mutaxassislarning tayyorlash uchun zarur shart-sharoitlarni yaratish, har bir oliy ta'lim muassasasini jahonning yetakchi ilmiy-ta'lim muassasalari bilan yaqin hamkorlik aloqalari o'rnatishi, o'quv jarayoniga xalqaro ta'lim standartlariga asoslangan ilg'or pedagogik texnologiyalar, o'quv dasturlari va o'quv-uslubiy materiallarini keng joriy qilish, ta'lim oluvchilar, ilmiy-pedagog kadrlarni zamonaviy kasbiy bilimlari va kreativlik qobiliyatlarini rivojlantirish, yoshlar auditoriyasi bilan ish olib borishda interfaol usullardan samarali foydalanish masalalari Harakatlar strategiyasining ustuvor yo'nalishlariga muvofiq oliy ta'lim darajasini sifat jihatidan oshirish va tubdan takomillashtirishning asosiy vazifalari sifatida belgilandi.

Ilg'or xorijiy tajribalar asosida zamonaviy kasbiy ta'lim mazmunini internatsionalizatsiyalash va modernizatsiyalash, kompetentsiyalarga asoslangan innovatsion ta'lim muhitini shakllantirish, interfaol o'qitish metodlari va texnologiyalarini amaliyotga keng tatbiq etish asosida ta'lim oluvchilarda kreativlik qobiliyatlarini rivojlantirishning pedagogik va psixologik mexanizmlarini yanada takomillashtirish muhim o'rin tutadi. Tadqiqotchi G.Ibragimova interfaol o'qitish jarayonida ta'lim oluvchilarda kreativlikning rivojlantirish bosqichlarini quyidagicha ifodalab o'tgan:

1. Reproktiv-tavakkalchilik bosqichi. Bu bosqich ta'lim oluvchilarda kreativ faoliyat, kreativ faollik va ijodkorlikka bo'lgan moyillikni qaror toptirish, ta'limdagi innovatsion texnologiyalarning mohiyatini anglash va yangi g'oyalarning tug'ilishi, shakllanishi bilan tavsiflanadi.

2. Ijodiy-izlanish tadqiqotchilik bosqichi. Ta'lim oluvchilardagi tadqiqot-chilik, ijodiy faollik, nostandart tafakkur, bilish mustaqilligi, improvizatsiya, yangilik yaratish ko'nikmalarining shakllanishi bilan belgilanadi.

3. Kreativlik, novatorlik bosqichi. Yaratilgan yangilikni amalda qo'llash, baholash, tahlil qilish, ommalashtirish va uni keng tatbiq etish hamda istiqbolga yo'naltirilgan strategik rejalarni tuzish bilan bog'liq jarayonlarni o'z ichiga oladi.

Har qanday qobiliyat turi shaxsga tegishli murakkab psixologik tushunchadan tashkil topgan bo'lib, u faoliyatning talablariga mutanosib xususiyatlar tizimini o'z ichiga oladi. Shuning uchun qobiliyat deganda birorta xususiyatning o'zini emas, balki shaxs faoliyatining talablariga javob bera oladigan va shu faoliyatda yuqori ko'rsatkichlarga

erishishni ta'minlashga imkoniyat beradigan xususiyatlar sintezini tushunmoq lozim. Xotima o'rnida shuni aytib o'tish mumkinki qobiliyatlar ko'p bo'lishi mumkin lekin bu qobiliyatlarni yuzaga chiqaradigan muhit ham bo'lsa o'rinli hisoblanadi. Umumiy qobiliyat deganda yuksak aqliy imkoniyat va taraqqiyot tushuniladi. Qobiliyat tabiiy ravishda shakllanishi va muayyan reja asosida rivojlantirilishi mumkin. Qobiliyatni ma'lum faoliyatga moyillik yoki intilish orqali, tabiiy zehn nishonalarini aniqlash, mutaxassis rahbarligida uzluksiz faoliyatga jalb etish, qobiliyatni takomillashtirishning maxsus vositalarini qo'llash, shaxsning faollik alomatlarini maksimal darajada rivojlantirish, inson shaxsiga alohida yondashuvni umumiy talablar bilan uyg'unlikda olib borish va boshqa orqali rivojlantirish yo'llari mavjud. Qobiliyatning yuqori darajasi iste'dod va daholik namoyon bo'ladi. Qobiliyatlar, aslida, tug'ma bo'ladi. Qobiliyat tug'ma bo'lsada uning rivojlanishi ijtimoiy muhitga ham bog'liq bo'ladi deyish o'rinli sanalsa kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Karimova V.M. Ijtimoiy psixologiya. – Toshkent: Fan, 2019.
2. Vygotskiy L.S. Psixologiya rivojlanishi nazariyasi. – Moskva, 1984.
3. Hofstede G. Culture's Consequences. – Thousand Oaks: Sage, 2001.
4. Xusanova, N.(2024). Factors Influencing The Psychological Characteristics Of Preschool Children With Different Temperaments. Евразийский журнал социальных наук, философии и культуры, 4(10), 17–20. • извлечено от <https://in-academy.uz/index.php/ejsspc/article/view/37667>
5. Leontyev A.N. Faoliyat, ong, shaxs. – Moskva, 1975. Runco M.A. Creativity: Theories and Themes. – San Diego: Elsevier, 2014.